بلهٔ دیوه

د

گل پاچا «الفت»

جرمنی ۲۰۱۱ میلادی کال

www.ulfat.de

فهرست

سرليك: **مخ**:

خپله ژبه 1
خپل مليت ساتل........ 2
حرکت او وينبتوب........ 4
لوئيدل او جديت 5
پوره ژوندون 7
د ژوند مقصد 8
ګنډل........ 10
زړه او ستړګي 11
زه دې پيژنم........ 12
حقيقت........ 13
دمحبت رڼا 14
شعر اوادب 14
شاعر او عالم........ 15
دتوري رڼا........ 17
خوږ ژوند 20

بسم الله الرحمن الرحیم

خپله ژبه

دغه لمر چې پاس په آسمان کې زمونږ دپاسه ځلیږي اوپخپل نوراو حرارت دځمکې دمخ په بوټو او ژوندیو شیانو کې دنشوې نما قوت پیداکوي همدغه شان یو بل معنوي لمرهم شته چې وړانګې اوپلوشې یې دانسان په زړه او دماغ ولیږي او له انعکاس څخه یې افکار او خیالات پیداکیږي، دا افکار یا خیالات چې د الفاظو او کلماتوپه جامه کې څرګندشي نطق، خطابه، شعر موعظه، نصیحت او داسې نو ورته ویل کیږي چې داټول دژبې ترعمومي عنوان لاندې راځي او انسان ورباندې له نورو حیواناتو امتیاز پیداکوي.

نوویلی شو چې زمونږ الفاظ او کلمات تش هغه اصوات نه دي چې له مرغانو او نورو حیواناتو اوریدل کیږي، بلکه دا زمونږ دزړه غږ او د فکر فانوس دی چې زمونږ فکري رڼا او نور زیاتوي او مونږ په همدغه وسیله کولی شو چې یودبل په مقصد پوه شو اویوله بله فکري او معنوي استفاده وکړو. دابايد مونږ ومنو چې که انسان دنطق او ویناقوت نه لرلی او دافکار و او خیالاتو د جریان د پاره یې دا مجرا نه درلودی هیڅکله به دغه ذهني او عقلي ارتقا نه وه کړې اونه به یې له نورو حیواناتو دومره توپیر درلود. نو زمونږ ویناکه څه هم د هغې رڼا زیږنده ده چې له یوه ډیر لوړاسمانه زمونږ ذهن ته راښکته کیږي مګر ددې رڼا په زیاتوالي کې زښت ډیرتاثیر اودخل هم لري چې باید په ډیرزیات اهمیت ورته قایل شو.

داهم باید وویل شي چې ددغه معنوي لمر فیضان چې انسان ورځنې فکري رڼا اخلي اوژبه ورځنې پیداشویده، دا هم لکه دابل لمرد مناطقو اومملکتو دجغرافیوي وضعیت په لحاظ مختلف تاثیرات لري اولکه چې یو مملکت له بل ځینې پخپلو مخصوصو بوټو او حیواناتو امتیاز پیداکوي اومعناً بیلیږي، قامونه هم یوله بله پخپله ملي او مخصوصه ژبه جلاکیږي او داهیڅ امکان نلري چې دمځکې دمخ ټول انسانان په یوه ژبه وګړیږي، بلکې داطبیعي اومنل شوی قانون دی چې هرملت به ځانته ژبه لري، اوپخپله ژبه کې به علمي اومعنوي ارتقا کوي همدغه سبب دی چې یوسړی په ډیر زیار او زحمت هم په پردی ژبه کې داسې ادیب کیدی نشي چې له اهل زبانو څخه یې هیڅ فرق ونشي، داځکه چې دبلې ژبې الفاظ او کلمات دده دهغو دقیقو القاآتو ترجماني نشي کولی چې دی پخپله ژبه کې ور ځینې تعبیر کولی شي، نو ضرور دده ذهني او دماغي واردات بې تعبیره پاتې کیږي او د فکرلار یې بندیږي چې دېته بایدفکري اومعنوي اختناق ووایو.

نوملتونه هم لکه اقلیمونه او مناطق د اجتماعي ناموس او طبیعي نظام له اغیزې لاندې دي چه هیڅکله ورځینې سرنشي غړولی او حتماً ورسره موافقت کوي، که څوک له دې قانون مخالفت کوي او غواړي چې په بله ژبه کې دعلم او عرفان، ادب او بصیرت خاوند شي هغه داسې مثا ل لري لکه چې دتودو ملکو مخصوص بوټي په سړو ملکوکې کري یادیوه موسم کرهڼه په بل کې کوي. داڅرګنده ده چې له دغسې سعی او عمل ځنې هیڅ نتیجه نه اخیستل کیږي او داراز زیار او زحمت انسان نشي مسعود کولی.

که یوملت وغواړي چې خپل احتیاجات په بله ژبه پوره کاندې او په پردی ژبه کې د علم اومعارف خاوند شي ښایي چې پخپل جدوجهد ځینې معلومات لاس ته راولي اولږڅه خپله مخه رڼاکړي، مګر دارڼا به لکه دغلو ډیوه ډیره ضعیفه

او خړه وي چه په نړي شما ل به مري او هېڅ دوام به نلري. که ملت دبل په ژبه څه زده کړه زده کوي هغه زده کړه به لکه دطوطي اومينا زده کړه تش دژبې په سر وي او زړه ته به هېڅ لارنلري په داسې ملت کې هېڅکله دفکري نشوې او ارتقا هيله نه کېږي او نه په علم اوادب کې سمه اوصحيح لار ورته پيداکېږي، دا راز ملتونه هميشه خپلې سترګې غړوي مګرڅه نه ويني. نو مونږ بايد ارومرو خپله ژبه ژوندۍ کړو او دعلم وعرفان ډيوه پکې بله کړو څکه چې دا ژبه دملت په ذهن او زړه کې ځای لري او په رڼا باندې بې طبعاً دملت ذهني او دماغي خونه روښانه کېږي او ډېر ژر دمعارف پلوشې دوطن په هره خواکې خپرېږي.

خپل مليت ساتل

هرملت بعضې مخصوص شيان لري چې که سړی هغه ورځيني لرې کړي هېڅ امتيازورته نه پيداکېږي.
دهمدې لامله هر ژوندی او بيدار ملت خپل ټول ملي شيان لکه: رسوم او اداب، ملي موسيقي اوملي ادب، ملي ژبه اوملي روايات، ملي ذوق او ملي اخلاق په ډېرښه شان ساتي اوهېڅکله ځان دبل قوم په څېرنه ښکاره کوي. بعضې ملتونه پدې باب کې دومره ډېر احتياط کوي چه خپل خرافات اوبيمعني شيان چې هېڅ فايده پکې نه وي هم له لاسه نه باسي اوډېر ورباندې ټينګ وي. يوملت له بل ځنې علم، فن اوصنعت اخلي خوملي خصايص بې هېڅکله نه قبلوي مګر ځيني ضعيف النفس ملتونه چې دنورو ترتاثېر لاندې راغلي، خپل ملي ذوق اواحساس بې ورک کړيدي ځکه چې هغوی ته خپل هرڅه بدمعلومېږي او پردی هرڅه ورته ښه ښکاري نوپه هرشي کې د نورو تقليدکوي او دمليت په معنی هم هېڅ نه پوهېږي خپل ځانونه ورته ډېرټيټ اوسکته ښکاري، ښه اوبد دنوروپه ذوق ځانته معلوموي او له ځانه هېڅ فکرنشي کولی.
که سړی ديوه قام ازادي اوخپلو اکي دروح اونفس له خواپه نظرکې ونيسي نوپوره ازادي او حقيقي خپلواکي هغه قوم لري چې پخپل فکرکې دبل قوم ترتاثېرلاندې نه وي راغلی يعني په غير شعوري طورپه بل قام پسې نه وي روان، نه بې ذوق دبل دذوق تابع وي اونه دبل قوم فکرله خپل فکره ښه ګڼي.
هرکله چې پښتون يوتوريالی اوننګيالی ټبردی چې تراوسه په دنياکې په جګواو هسکو سترګو ژوندون کوي او هېڅکله ورته بل څوک له ځانه لوړاو سترنه ښکاره کېږي نو طبعاً بايدخپل ملي خصوصيات اوپښتني مميزات په ښه شان وساتي او هېڅکله بې له لاسه ونه باسي.
دپښتنوملي اخلاق اوخويونه چې په پښتونواله ورځنې تعبيرکېږي دمليت ستنې اومهم ارکان دي چې په اجتماعي حيات کې ډېرزيات قيمت او اهميت لري او حقيقي تهذيب پکې ليدل کېږي، دپښتنوصاف اورښتيا ويل، پخپل عهد اوقول له سراو ماله تېرېدل، له ضعيفانو او بې وزلوسره مرسته او کومک کول داټول هغه صفات او خويونه دي چې پښتانه بې دښتونولۍ ارکان اوشروط ګڼي.
دپښتنوملي تربيه هم پر يوه داسې اساس باندې قايمه ده چې له نني حيات او ژوندون سره پوره موافقت لري داقوم اوس دېته نه دی محتاج چې څوک ورته دشجاعت او زړورتوب درس ورکړي يابې دزيار ايستلو او زحمت ګاللو لپاره تربيه کاندي ځکه چې دوئ ته خپل مليت داتعليم ورکړيدی چې بايد هېڅ کارورته په دنياکې ګران او مشکل معلوم نشي او له هېڅا ځيني بې سترګه ونه سوزي. وګورئ! يوپښتون کله چې خپل ځان ستايي نووايي چې زه اسمان ته تيره غورزوم او سرورته نيسم، صفتونه خو نورهم ډېردي مګر هر قوم او هرڅوک له خپل ملي ذوق اواحساس سره سم يوصفت ځانته غوره کوي اوفخر ورباندې کوي.

نومعلومه شوه چې پښتنوته له مشکلاتو سره مقابله کول او ګرانوکاروته سرنیول ډېرښه ښکارېږي او داقوم د هرراز سختیو مقابلې ته تیاراومستعددی. دې قوم ته له هرچا ځنې خپل ځان لوړښکاري اوتل پخپل ملیت اوپښتونواله افتخار کوي، دهمدې لامله دقسم په ځای کې وايي:

پښتون به نه یم که داکار مې ونکړ.

نورقومو نه که عزة النفس او ځان ښه ګڼل یاپخپل ملیت باندې فخر کول کسبي زده کوي دوئ ته خپل محیط او ملیت دا ورښيي او بل معلم ته یې هېڅ حاجت نه پېښېږي.

د پښتنو ملیت او ملي اخلاق ددوئ له نامه سره تړلی شی دی.

که څوک دپښتنوپه کلو او قبایلوکې وګرزي دابه ورته معلومه او ښکاره شي چې پښتانه هغه چاته پښتون نه وايي چې هغه یوازې په پښتو خبرې کولی شي اونه پښتو یوازې دډغو مخصوصو الفاظو اوکلماتو لپاره استعالېږي ځکه چې ددوئ دمحاوراتو او اصطلاحاتو په نا لیکل شوي قاموس کې دا دوه کلمې خوراډېر معاني لري، چې ددې قوم ټول صفات او ممیزات پکې راځي.

نوموږ باید خپل ملي اخلاق اوپښتونواله په ښه شان وروزو او د خپلو تېرو پښتنو هغه خویونه چې باید انسانان او انسانیت ورباندې فخر وکړي تل په نظرکې ونیسو.

زموږ اسلاف او پخواني برسېره په دې چې توره او توریالیتوب ورځنې په میراث پاتې دی دنورو لوړو اوښو صفتو نو خاوندان هم و چې هېڅ قوم کې په طبیعي او غریزي ډول نه لیدل کېږي.

دوئ مهذب او خوشبین و، دوئ پخپل ناموس ډېر ټینګ و او بل چاته یې هم هېڅکله په سپکه سترګه نه کتل، په هر میدان او هرډګر کې دظالمانو دښمن او دمظلومانوملګري و، هر چابه چې دوئ ته ننګ راووړله سراوماله به ورباندې تېرېدل اوهغه به یې تر خپل سیوري لاندې په ډېرښه شان ساته.

خپله سیمه به یې ډېره درنه ساتله او پخپله یوه ولیشت ځمکه به یې خپل سرونه ورکول، هېڅکله یې په دنیاکې دبې ننګۍ ژوندون نه کاوه او نه به یې دچاپېغورخپل ځانته پرېښوده، خپل نوم ورته له هرچا ځنې ښه ښکاریده او دپښتونولۍ آب وآبرو یې په ډېر ښه شان ساتله، نوموږ باید خپل ټول ملي شیان او ملي اخلاق له هر چاځنې ښه وګڼو او پخپله پښتونواله ونازېږو، کوم طبیعي جوهر او معنوي ښېګڼې چې موږ لرو هغه په بل هېڅ قوم کې نشته او نه یې پیداکولی شي، که څه هم په فن اوصنعت کې له موږ ځینې ډېر وړاندې او مخکښ وي.

نو موږ بایدله نورو اقوامو ځنې فنون او صنایع، علوم اومعارف واخلو د نورو سیاست او معاشرت، کره وړه هرڅه ځانته معلوم کړو مګر د هغوئ په ظاهري ښایست او ښکلیتوب خپل زړه بای نلو او نه خپل ملي ذوق دچاپه تقیلدکې ورکړو، موږ بایدد پښتونولۍ بڼ جوړ کړو او لکه بلبلان دنورو دباغ په ګلانو ونه ټپرېږو.

موږ باید دخپلې ملي ژبې له ژوندي کولوسره سم خپل معنویت او ملیت پوره ژوندی کړو او لفظاً و معناً ځانونه پښتانه کړو، موږ باید دخپلې ملي ژبې په فانوس کې د پښتونولۍ رڼا او دعلم وعرفان نور دواړه جمع کړو او پښتو اوپښتونواله یوځای وروزو.

اوعقیده ولروچې زموږ خاوره دتهذیب او ښو صفتونو زانګووه او دتاریخ په حق شهادت دتهذیب پلوشې زموږ د ملک او زموږ دپلرو داعمالو د هنداري څخه په دنیاکې منعکس شوي دي.

حرکت او وینتوب

لمر ختلی او وړانګې cې له درونځې نه کوټې ته راپرې وتلي دي. يووړوکې ماشوم چې نوی له خوبه راپاڅيدلی په کټ کې ناست دی او د لمر پلوشو ته هر ساعت لاس وراچوی مګر هيڅ شی لاس ته نه ورځي اوموټی يې هماغسې تش پاتې کيږي دی پدې نه پوهيږي چې دا وړانګې زماپه سترګوکې ځای لري او هيچا ته لاس نه ورکوي.
او ه! واړه اوکوچنيان څه عجيبه طايفه ده او څنګه شيانو پسې هڅه کوي. دوی چې کله خپل ځان په هنداره کې ووينې هم لاس وراچو ي او منګولې ورسره لګوي، دوی ته خپل ځان هم پردی ښکاري او دخپل سرخولۍ هم دبل ګڼې که ښه فکر وکړو مونږ هم لکه دوئ له خپل ځا ن سره په جګړه اخته يو او په همدغسې شيانو پسې هڅه کوو خو دومره فرق شته چې دوئ ته خپل شی هم دبل ښکاري او مونږ د نوروما ل هم خپل ګڼو، دوئ په ورني کې کلک ټرلی وي سره له دې لاس اوپښې خوزوي او خپل ځان خلاصوي مګر مونږ بې ټړلو هم هيڅ حرکت نه کوو او ځای په ځای پراته يو. هو! مونږ او واړه دومره ډېر فرق نلرو که مونږ هم لکه دوئ د خپل ځان او وطن لپاره څه کارنشو کولی ياواړه يو اويا ويده.
هو! خوب هم يوعجيب کيفيت دی. يوه شپه چې زه په درانه خوب ويده وم او تندې راباندې ډېره غلبه کړې وه نوما به لوی لوی سيندونه او ولې ليدلې اوهر ساعت به مې اوبه څښلې خومړيدم به نه اوتنده به مې نه ماتېدله، کله به مې په لويو ډنډو کې لمبل او کله به مې په لوی سيندکې غوټې وهلې، مګرله خوبه راپاڅېدم لاس مې هم لوند نه و او سخت تږی وم.
دويدو قومو نو ټول کارونه به البته همدغه شان وي چې هيڅ نتيجه به نلري، دوئ به ګمان کوي چې مونږ کارکوو او ګرزو مګرپه حقيقت کې به ځای په ځای پراته وي او هيڅ به يې نه وي کړی.
خوبونه هم ټول يو راز نه دي ځنې خلک ويده دي او په خوب کې خبرې کوي، بعضې لا داسې هم وي چې له ځايه پاڅيږي او ګرزي مګر ويښ نه وي. دچا خوب ډېرزيات او درون وي چې په چيغو هم نه راويښيږي او ځينې کسان په يوه نري ګنګوسي ويښ شي، نو ويښول که څه هم دويښوونکی کاردی مګر دويدو حا ل پکې ډېر تاثير لري همدغه سبب دی چې ديوه ځای شاعران ډېر ژر خپل قام ويښولی شي او دبل ځای شاعران دا افتخار نشي ګټلی او دشورنارې يې دهواپه امواجوکې بې فايدې ورکيږي.
وينول هم ډېر اقسام لري سړی ټول خلک په يوشان نه ويښوي، کشرانو ته سړی نارې وهي اوشوروي يې مګرځينې کسان په چاپې کولو او کښېمنډلو بيداريږي. پدې عصر کې چې ويښتوب ترهرڅه ضروردی بايد هيڅوک ويده پاتې نشي، هرڅوک که دخپلو خواخوږو په نارو نه ويښيږي نودښمنان يې دبرچوپه څوکو ويښوي، اوهسې يې نه پرېږدي، نو بايد ويښ شومګر داسې ويښ نه لکه واړه هلکان چې له يوه خوبه راپا څيدلي او په بل شان خوب کې پراته دي.
لاس اوپښې ښورول ضروردي خوداسې نه چې سړی د وړانګو په نيولو خپل وخت تيرکړي، وړانګې هم سړی نيولی شي او پوره استفاده ورځينې کيږي مګر هله چې سړی پوره ويښ وي او دزړه سترګې يې هم غړولی وي.

لوئېدل او جدیت

لكه چې دباغ بوټي اونیالګي ورځ په ورځ لوئېږي او وده کوي همدغه شان انسانان هم د رشد او تکامل لورته روان دي، مګر هېڅوک دا مسیر په سترګو نشي لیدی او هره شیبه یې په تفاوت نه پوهېږي، کله چې نباتات له مځکې نوي راجګ شي له خاوروسره برابروي او ښه لانه لیدل کېږي.
مګر څه موده وروسته ښایسته ډېرلوی شوي وي او ښه وده یې کړي وي، دا لویوالی یوځل نه پېښېږي بلکې له ابتدا څنې په یوه داسې تدریجي صورت جاري وي چې څوک یې هر ه ورځ فرق نشي محسوس کولی مګر هېڅوک ورځنې انکار هم نشي کولی، دنیاهم له خپلو ټولو موجوداتو سره همدغه شان د ترقۍ په لور روانه ده که څه هم مونږ پکې پټې سترګې پراته یواو حرکت یې نه وینو دغه نشو و نما چه په کائناتو کې په طبیعي صورت جریان لري او هېڅوك يې مخه نشي نیولی کله کله دبعضې عواملو په اثرکې له طبیعي حاله وزي او تغیر پکې پېښېږي.
هو! انسان دا اقتدار لري چې د طبیعت سیرد خپل تدبیر په مرسته ګړندی کړي او پخپله روزنه او زیار یو باغ ډېر ژر سمسور کاندي دانسان جدیت او فعالیت هم په حقیقت کې همدغه معنی لري چې دی له طبیعت سره یولاس شي اوخپل تاثیر څرګند وښیي.
کله کله سړي پدې راز بحثونو کې له ځینو کسانو اوري چې په هر کارکې اعتدا ل ښه دی او ډېره بېړه ښه نه ده .
هو! اعتدا ل ښه دی اوپه هېڅ کار کې دومره بېړه نه ده په کار چې سړی پخوا له فکر کولو یوه کارته ملاوتړي او داسې منډې پکې ووهي چې په یوه شیبه کې ځان دومره ستومانه کړي چې بیا دوه ساعته ځای پرځای پروت وي او دحرکت نه وي مګر داسې هم باید ونشي چې سړی اعتدا ل دځان لپاره پلمه کړي او ټول کارونه طبیعي جریان ته وسپاري.
وګورئ! اوسپنه یانور فلزات پس له ډېرو قرنو اوپېړیو دیوه مناسب حرارت اوطبیعي تحول په اثرکې داصلاحیت پیداکوي چې بعضې الات او اسبابونه ورځنې جوړشي، مګر کوم وخت چې صنا عتي فابریکو او دانسان لاس ته راورسېږي ډېر ژر هر راز تحولات قبلوي او دانسان جدیت او فعالیت ته ځان تسلیموي.
نو دطبعیت سیر همیشه پداسې طور جارې وي چې لیدل کېږي نه مګر دانسان دفعالیت اغېزه ښکاره اوڅرګند وي.
په هرځای او هر مملکت کې چې دجدیت څرخونه په بیړه چلېږي هلته په ټولو شعبوکې ښکاره پیشرفت لیدل کېږي او ورځ په ورځ په کارونوکې تفاوت محسوس کېږي نوباید هر سړی دخپل جدیت او فعالیت له مخې هر راز موانع لرې کړي او مخ وړاندې لاړشي، پدې لارکې که سړي ته هر څومره پیچومي مخې ته راشي باید سترګې یې ورته سپینې نشي او اسانه یې وګڼي.
سړی که په یوه قوي زړه او د امکان په سترګه هرشي ته ګوري هغه ته ډېر موانع نه پېښیږي او څه شی یې مخه نشي نیولی، مګرهغه کسان چې ضعیف النفس دي هغوئ پخپله ځانته موانع پیداکوي او دومره اهیمت ورکوي چه داقدام تصورهم نشي کولی. ډېر خلک یوازې دهمدې لامله چې یو کار ورځینې خراب نشي هېڅ کارته زړه نه ښه کوي اوله هرشي څنې ډډه کوي، زما په خیا ل دغه راز ذهني موانع له ټولو موانعو څنې ډېر تاثیرلري، څوک چې له خپل پیشرف سره مینه اوعلاقه لري هغه باید دا رازفکرونه بېخي له ځانه لرې کړي او خپل هغه حرکت چې دده د نقصان اوتاوان موجب کېږي هم له سکونه ښه وګڼي.
سړی باید په لوی لاس خپل ځان یابل ته ضرر ونه رسوي مګرله موهوم ضررځنې هم دومره ونه ډارشي چې هېڅ کارته لاس وړاندې نکړي او لاس ترزنې ناست وي.

انسان ډېرو زيانو او تاوانو ځيني يوه ډېره قيمتي اومهمه فايده اخلي چې هغه تجربه ده، څوک چې دژوندون په حقيقي مفهوم پوهېدلی وي چې حيات پې له حرکت او جديت ځيني بل شی نه دی او دا هم ورته معلومه وي چې ددنيا ټول ژوندي شيان دهمدغه ورزش په مرسته قوت او طاقت مومي هغه هېڅکله په ځای کښيناسته نه قبلوي.
وګورئ! کوچنيان او واړه دخاپوړو او ځخيدلو په ذريعه خپل غړي قوي کوي او په سکون نه راضي کېږي.
داځکه چې دحيات له قانونه خپل سرنه غړوي اوکه هر څومره پخپلو حرکاتو کې تکليف ويني اوهر ساعت پرمخه ولوېږي بيا راپاڅېږي اوپخپلو پښودرېږي، داګرزيده او ښوريده دوئ خپل کارګني او هېڅکله له خپلې موريا پلار ځيني پکې مرسته نه غواړي.
هرڅوک چې غواړې له خاورو ځيني خپل سر را هسک کړي او پورته شي يا په بل عبارت د بلې ورځې لپاره ځان قوي کړي هغه بايدله دغسې پرزېدلو او ولېدو و نه ډارشي او نه په دا راز واقعاتو چې دحيات په لاره کې هر چاته پېښېږي دومره متاثرشي چې له هرڅه لاس واخلي او په هسې کښيناستو راضي شي.
نواعتدا ل پسندي بايد زمونږ دپياوړو ملګرو دجديت اوفعاليت سير ورو نکړی شي او نه بايد داحتياط نوم په دوئ دومره اغېزه وکړي چې غړي پې ببخې سست شي او هېڅ ونکړي ځکه چې احتياط دېته نه وايي چې سړی هېڅ نه کوي او نه اعتدا ل دغه شی دی لکه چې بعضې خلکو دخپلو داسې حرکاتو لپاره نوم کړی چې په سترګونه ليدل کېږي او نه پې چاته تاثير معلومېږي.
کوم قومونه چې دترقی په لارکې له نورو ځيني وړاندې او دمخه دي که هغوئ داعتدا ل په نامه خپل سيرلږ څه وروکوي او په وقارو متانت د تکامل سير قطع کوي ورته ښايي مګر يوداسې قام چې له نورو ځيني ببرته پاتې وي هغوئ بايدله منډوکار واخلي اوپه نورو پسې ځان ورسوي.

پوره ژوندون

دغه شپې او ورځې چې زمانه او وخت بلل کېږي دنړۍ پرټولو موجوداتو باندې راځي اوتېرېږي، مګر کوم تاثېر چې په حیواتانو کې کوي هغه دصحراپه کاڼو کې نشي کولی.

زمانه او وخت دباغ په ونواو بوټو خزان او بهار راولي چې بعضې بوټي ورکوي او بعضې نوی پیداکوي، همدغه شان په حیوانانو کې زړښت اوځواني، قوت او ضعت پېښوي مګر دبیدیاکاڼې که هر څومره وخت ورباندې تېر شي هماغه شان وي، د پسرلی نسیم او د مني بادونه پکې هېڅ توپیرنه ښکاره کوي، نوویلی شو چې عصراو زما نه په ژوندیو شیانوکې تاثېر کوي او ژوندون هم دزمانی تاثېر قبلولو ته وایي.

هو! زمانه او عصر په ژوندیو شیانو کې دهرشي داحساس په اندازه اغېزه او عمل کو ي او په هغه ځمکه کې ښایسته او میوه داره بوټې زرغونوي چې هلته دحیات ماده او ژوندي ذرات موجود وي، په شنډه مځکه او وچ ډګر کې هېڅکله هغه تاثېر نشي کولی چې په باغ اوبڼ کې یې کوي همدرانګه کوم تاثیرات چې زمانه او وخت دانسانانو په ډله او ټولګي کې لري هغه دغرو او رغوپه حیواناتوکې نلري، نوویلي شو چې انسان د زمانې له تاثیره نسبت ټولوموجوداتو ته زیاته استفاده کوي او لکه څنګه چې زمان په ده کې تاثیر او عمل کوي، دی هم په زمان کې عمل او اغیزه کوي، همدغه انسان دی چې دده په افعالو اواعمالو یو عصرله بل ځنې بیلېږي او دده په شاهکار یو قرن په بل باندې افتخار اوسرلوړي کوي.

زمانه ځي او تېرېږي مګر دانسان اعما ل او افعا ل له ځانه سره داسې نشي وړی چې دخلکو هېرشي او دچاله یاده و اوزي، زمانه داکولی شي چې انسان له ځان سره ملګری کړي او له دې نړی څخه یې بوزې یا په بل عبارت دده وجود خاورې کړي، مګر دده ښه نوم او ښه عمل هېڅکله او په هېڅ شان نشي محوکولی.

ښایي چې بعضې کسانوته دښه عمل په نسبت دا سودا پیداشي چې مونږ ښه عمل څه شي ته وایو؟ او زموږ مقصد پدې ټکي کې څه شی دی؟

ددې پوښتنې ځواب به همدومره لنډ او اسانه ښه وي: هرکارچې دنورو انسانانو په خیر اوفایده تمامېږي او خلکو ته یې فایده رسېږي هغه ښه عمل او ښه کارد ی.

زموږ دا لنډ عبارت البته هر راز مادي او معنوي امورچې دبشریت په فایده باندې تما مېږي دښه عمل په نامه خلکوته معرفي کولی شي، همدغه ښه عمل دی چې دبشرپه تهذیب او تمدن کې لویه برخه لري چې باید زمان اومکان ورباندې فخر اولویي وکړي.

دغه راز ښه عمل که هرڅوک پخپلو سوانحو کې لري هغه به اخرت کې هم دده په مخ کې لکه د جنت ښکلې او کلالۍ حوره ګرزي او دی به ورځنې خوند او حظ اخلي. زموږ دا بحث دژوندون په شاو خوا کې دی اوهغه انسان ورباندې ستایو چې دغه راز ښه عملونه ورځنې پخپل عصر او زمانه کې ولیدل شي. موږ مخکې وویل چې ژوندون دزمانې تاثیر قبلولوته وایي مګر داد حیواني او نباتي ژوندون تعریف دی چې دانساني ژوندون په نسبت نیمګړی او ناقص معلومېږي. موږ هغه انسان په انساني ژوندون باندې ستایو چه هغه هم د زمانې عمل او تاثیر قبلوي او هم پخپله په نورو شیانوکې اغیزه اوعمل کوي موږ هېڅکله هغه قوم یا هغه ملت ژوندی نشو بللی چې زمان ورباندې راځي او تېرېږي او دوئ پکې هېڅ نه کوي.

دغسې عمر یا شپې او ورځې خو په حیواناتو اوباغ و بڼ باندې هم تېرېږي چې هغوئ ورځنې استفاده کوي او لوېږي مګر دغه لوئیده د دوئ کار اوعمل نه بلل کېږي ځکه چې دوئ یوازې دزمانې تاثیر قبلوي او پخپله څه نه کوي.

موږ غواړو چې انسان پداسې حیات او ژوندون وساتو چې له ده سره وړاو مناسب وي انسان باید په دیناکې داسې ژوندون وکړي چې دنورو په ژوندون کې هم برخه واخلي او خپل قرن ژوندی کړي.
ددنیا لوی مصلحین او لارښوونکي، لوړ او نوموړي فیلسوفان چې دبشریت کاروان بې دجهالت په توره شپه کې بې په سمه لار روان کړی دی او د جهالت په توره شپه کې بې لکه داسمان ځلیدونکي ستوري هرچاته لوری او لودن ښودلی دی چې دبشر دمادي اومعنوي حیات ددوئ مرهون دی او تراوسه پورې ددوئ په نامه په دنیاکې ژوندي دي همدوئ د انساني ژوندون مثالونه اوښې ښې نمونې دي چې په لوړ اوتام حیات ستایل کیږي.
دا راز حیات نه دزمانې سیلاب وړلی شي او نه بې قرنونه او عصرونه په اثرو باندې خاورې اړولی شي، دا راز ژوندون دومره قدر او قیمت لري چې زمان او مکان وربانديې ویاړي او د مځکې پله په همدغسې کسانو باندې درنه او سنګینه ده چې پربنتې ورته دلمر اوسپوږمۍ ډیوه په لاس ولاړې دي او نندراه بې کوي.
موږ غواړو چې انسان خپله اندازه اوخپل استعداد په نظرکې ونیسي اوځانته هغسې ژوندون غوره کړي یعني هېڅکله په یو داسې تیټ او ناوړه حیات چې حیوانات او نباتات بې هم لري راضي نشي.
حیات او ژوندون ځانته مدارج او مراتب لري چې موږ بې دلته په نباتي، حیواني اونساني ژوندون ستایو چې نباتي حیات بې شعوره او حیواني حیات ته شعوري ژوندون ویل کیږي. هرکله چې انسان له شعوره ورتېر دعقل او فکر خاوند هم دی باید د ده حیات او ژوندون هم لکه فانوس دعلم او پوهې په رڼا ښایسته او روښانه وي چې دزمانې په حا ل تاثیروکړی شي او تیاره بې په رڼا بدله کړي، همدغه حیات چې هم دزمانې تاثیر قبلوي او هم پخپله په زمانه کې تاثیر کول دي کامل اوپوره حیات بلل کیږي چې دانسان لپاره مناسب دی. که موږ غور وکړو دمځکې دنورو موجوداتو ژوندون هم په حقیقت کې دانسان په حیات پورې تړلی دی که دانسان حیاتي فعالیتونه نه وي، دحیات او ژوندون ماده به دمځکې له مخه که بېخې ورکه نشي نو دومره خو به کمه شي چې له دې وخت سره هېڅ نسبت پیدانکړي، نوانسان بایدلکه لمر یو با حرارته او روښانه ژوندون ولري چې دده په تاثیر دمځکې دمخ ټول شیان وروز ل شي او وده وکړي.
هو! انسان بایدلکه لمر داسې وي چې دده په تلو د مځکې نیمه کره د غم او ماتم تورکالي واغوندي او هر څوک دده تک له دنیا ځنې پوره حس کړي.

د ژوند مقصد

هرسړی چې هرڅه غواړي یا له هر شي سره مینه لري، هماغه شی د ده مقصد او مطلب یاپه بله ژبه خواهش او ارزو بلل کیږي، هغه مین او عاشق چې خپلې معشرقې ته رسیدلی او خپله محبوبه بې په داسې خوشحالۍ په غېږکې نیولې ده چې بې شرابو مست او مدهوش دی یا هغه څوک چې شپه او ورځ بې دشهرت دګټلو او اعتبار پیداکو لولپاره یوه کړی او لوړې رتبې ته رسیدلی دی، همدارنګه هغه دعلم او عرفان دډیوې پتنګ چې دجها لت په توره شپه بې ځان دمعرفت رڼا ته رسولی دی او له هر چا ځنې خپل ځان مسعود ګڼي داټول په حقیقت کې بې له دېنه چې خپل مقصدته رسیدلي دي بل مفهوم نلري.
نو ددنیا هره خوشحالۍ یوه ګرانه اوقیمتي مرغلره ده چې دمقصد په لمن کې موندل کیږي.
دنیا په حقیقت کې یو نندارتون دی چې انسان ته هر راز ښکلي او ښایسته شیان ورښیي چې هرڅوک له خپل ذوق او خواهش سره سم یوه شي پسې هڅه وکړي او ځان ورورسوي، بلکې انسان لاڅه چې حیوانات او د هوامرغان بې هم هسې نه دي پرې ایښي بورا بې دګل په ګلالیو پاڼو مین کړی او دپتنګ په زړه کې بې دشمع دمحبت ډیوه بله کړېده

نو چې سړی خپلې سترګې نېږي وغړوي او هرطرف ته ښه په ځیر ځیر وګوري هرشی او هرڅه دخپل مطلب او مقصد لپاره زیار باسي او په هر شواخون چې وي ځان وررسوی نوبیا ویلی شو چې ژوندون په حقیقت کې د خپل مقصد لپاره حرکت او جدیت دی. خوشحالی یا سعادت هم د مقصد په رسیدلو یا دمقصد دپاره په زیار ایستلو کې دی بلکې هغه کسان چې خپل مقصد ته لانه دي رسیدلي او په لاره کې دي دهغوئ خوشحالتیا لا یو بل شان کیف لري چې په کامیابی کې نه پیداکېږي.

موږ مخکې وویل چې ژوندون هغه حرکت دی چې دخپل مقصد او مطلب لپاره وي ځکه چې هر حرکت او ژوندون سند او دلیل نشي کیدی، هغه ګټه چې څوک یې له غره ورغړوي اوپه ډېره بېړه مخ ښکته راځي یا هغه خزان وهلی پاڼه چې د مني باد یې له ونې بیله کړي او یوه خوا بله خوا یې وړي دا هم حرکت دی خو ژوندون ورته نه ویل کېږي، همدارنګه موټر، بایسکل، طیاره او داسې نورچې دبل مقصد لپاره په حرکت کې دي او پخپله کوم مقصد نلري ژوندن نه بلل کېږي.

موږ دلته په مطلق حرکت کې بحث نه کوو اونه مطلق حیات زموږ دبحث موضوع ده، زموږ غرض انساني ژوندون او انساني حرکت دی چې عالي یا حقیقي حیات ورته ویل کېږي.

نو هرانسان چې په هغه کې دغه راز حرکت نه وي هغه ژوندوی نه بلل کېږي مګرپه حیواني ژوندون ورته قایلیدی شو. دانسان حرکت دحقیقي ژوندون نښه نه ده هغه انسان چې ګوزڼ و هلی دی او شپه او ورځ په حرکت دی یاد سړو له لاسه او دچا له ډاره لکه پاڼه رپېږي داهم حرکت دی خو دمقصدد پاره نه، همدارنګه هغه څوک چې پټې سترګې پروت دی او په ویدو یوه خوا بله خوا لاس اچوي یا ډېه په ډډه اوړي را اوړي دا هم حرکت دی مګرداسې ناقص حرکات د حقیقي او انساني ژوندون دلیل نشي کیدی موږ هغه انسان ته په حقیقي ژوندون قایلیدلی شو چې په خلاصو سترګو پخپله اراده اومینه دخپل مقصد، خپل ملت او خپل وطن لپاره کار او حرکت کوي او که داسې نه وي نو ددغسې کسانو مرګ او ژوند څه فرق نلري ځکه چې د دغسې کسانو حیات او ژوندون یې له خوراکه بله هېڅ نتیجه نلري، او په دې هرڅوک پوهېږي چې ژوندون ددې د پاره نه دی چه سړی یې یوازې په خوب او خوراك تېر کړي او تش د ژوندون په نامه خوشحا ل وي ځکه چې دا راز ژوندون دحیواناتو په برخه رسیدلی دی چې باید انسان هېڅکله ورباندې خوشحاله نشي.

زموږ له دې تېربحث ځنې به داڅرګنده شوی وي چې زموږ مقصد په دې ویناکې دحقیقي اوانساني ژوندون تعریف او ښودنه ده چې دهر چا ورته پام شي اوپیدایې کړي نو بیا د نتیجې په ډول وایو چې حقیقي یا انساني ژوندون هغه حرکت دی چې دخپل مقصد لپاره وي او هرڅومره چې دسړي مقصد لوړ اوښه وي هغومره یې ژوندون هم ښه او د ستایلو وړ وي.

که دیو سړي مقصد له خپل شخصي مفاد ځنې لوړاو پورته وي یعنې یوازې دخپل ځان په غم نه وي اخته او د اجتماعي سعادت لپاره هم زیار باسي البته ددې سړي ژوندون او حیات ډېرقدر اوقیمت لري چې باید هرڅوک یې وستایي او ورباندې خوشحاله وي ځکه چې حیات دمقصد حاصلو لو وسیله ده او قیمت هم دمقصد په اعتبار ټاکل کېږي مګر دا هم باید ووایو چې لوړاو ښه مقصد هرڅوک دځان لپاره نشي ټاکلی اونه د هر چا سترګې ورباندې نښلي، ځکه چې هرڅوک دخپلې پوهې او خپل فکر په اندازه یوشی خوښوي چې هغه یې مقصد بلل کېږي نوهر څومره چې دیوه سړي تعلیم لوړ وي او تربیه یې ښه وي او په هره اندازه چې د چابصیرت او بصارت زیات وي هماغومره یې مقصد هم ښه اوعالي وي نو موږ هېڅکله له یوه داسې سړي چې هغه دانفرادي حیات له دایرې ځنې دباندې نه وي وتلی او داجتماعي حیات تصورهم نشي کولی دا امید نشوکولی چې هغه دې یو اجتماعي مقصد ولري اودهغه مقصد لپاره دې زیار وباسي نو زموږ د پوهانو او لیکوالو دا وظیفه د ه چې خلکو ته لوړ اوعالي مقاصد وروښیي اوله اجتماعي حیات سره یې اشنا کړي یعنې دلوړو مقاصدو محاسن او ښېګڼې ورته پوره ښکاره کړي چې هرڅوک په ډېره مینه او محبت دیوه

ښه اولوړ مقصد په لور روان شي او دومره شوق ورسره ولري چې هېڅکله ستړی او ستومانه نشي اونه يې هېڅ راز تکليف او زحمت مخه ونيولی شي.
هو! دپوهانو په برخه له اولې ورځې همدغه وظيفه رسيدلې ده چې دخلکو له سترګو د جهالت پردې لرې کړي او له درانه خوبه يې را جګ کاندي چه هر څوك د خپل حيات او ژونددپاره حرکت وکړي اوله دغو شپو او ورځو چې په هرچاباندې تېرېږي استفاده وکړي ځکه چې زمانه او وخت په حقيقت کې لکه يو بحر داسې دی چې هر څوک ورځنې دخپل مقصد په اندازه استفاده وکړي ځوک ورځنې ښايسته اوقيمتي مرغلرې راوړی او څوک پکې يوازې کبان نيسي بعضې لا داسې هم وي چې بې له اوبو څښلو نوره استفاده نه کوي.
موږ بايد د زمانې له دريابه پوره استفاده وکړو او په قيمتي مرغلرو پسې لاس وګرزوو.
زموږ ښاغلي اوپوه اديبان بايدلکه دپښتو اوپښتونولۍ حامي خوشحال خان خټک خلکو ته دسعې جدوجهد درس پدې ډول ورکړي.

کــــه غــــوټۍ پـــســـې وهـــې پـــه لاس بـــه درشـــي
چـــا وې داچـــې پـــه دريـــاب کـــې ګوهرنشـــــته

دا راز صحيح افکار که د چاپه مغزوکې ځای ونيسي او يقين پيداکړي چې په سعيه او کوشش، جدو جهد هر راز مطلب حاصلېږي اوسړی پخپل زيار و زحمت له وخت او زمانې ځنې هرډول مادي او معنوي استفاده کولی شي هغه هېڅکله محروم نه پاتې کېږي او هرو مرو دزمانې له ډک دريابه خپل مقصد او د مراد ګوهر لاس ته راوستلی شي.

ګټل

شپه ده او داسمان ځليدونکي ستوري درګرده سترګکونه وهي زه پورته پاس په اسمان کې د سپوږمۍ او ستورو ننداره کوم يو بل هلک چې ديوه لوی ډنډ په غاړه ناست دی هماغه سپوږمۍ او رېږدېدونکي ستوري په رڼو او بوکې ډېرښکته دمځکې په تل کې ويني. وګورئ! دانسانانو نظر څومره توپيرلري چې يوشی په يوه وخت کې څوک پاس پخپل سرويني او څوک يې ټيټ په مځکه کې مومي همدغه يوه رڼا ده چې هم پورته په شنه اسمان کې او هم ښکته په مځکه کې ترسترګو کېږي- نه همدغه يوشين ډنډ دی چې هم پاس په سر ولاړ دی او هم ترپښو لاندې ليدل کېږي- مګر که سړی لږ څه د شپږو جهاتو او خواو له قيده ځان خلا ص کړي او دخپلو اعتباراتو له دايرې ځنې بهرشي نوبيا دحقيقت په لويه اولايتناهي فضاکې لوری او لودن ورکوي او خپل ځان هم ورځنې ورکېږي.
نو انسان په حقيقت کې تل دخپل اعتبار او ګمان په نړی کې ژوند کوي او هر څه په هغه جامه کې ويني چې دی يې وراغوندي.
هو! ددنيا ټېتوالی اوپورته والی زموږ سترګو او اعتبار پيداکړيدی او داسره اوشنه رنګونه زموږ د دوو سترګو مولودګڼل کېږي که زموږ اعتبار او ګټل څه قيمت ونلري سره اوسپين زېړ او ګليټ څه توپير نلري.
موږته خپل ګمان بعضې واړه شيان غټوي او بعضې غټ شيان راته واړه ښکاره کوي، د هرکار ګرانتيا او اسانتيا زموږپه لاس کې ده او دهرشي قيمت او اهيمت زموږ په اعتبار او ګټلو پورې اړه لري.
همدغه زموږګټل او اعتبار په هر څه کې تاثير کوي او په دنيا کې نوي دودونه او ذهنيتونه پيداکوي.

همدغه شی دی چې کله انسان له یوموهوم شکل ځنې ویروي اوکله یې دتوپ خولې ته د حملې لپاره تیاروي، دانسان ګمان او اعتبار یوداسې طلسم دی چې که دی یې پخپله مات نکړي هېڅوک یې نشي ماتولی.
نوهرقام او هرملت ترهغه وخته لوړاوغښتلی وی چې پخپل ځان ویسا او اعتماد لري او هرکله چې خپل ځان ضعیف وګڼي نوبیاپې هېڅکله پښې نه ټینګېږي اونه دسیالۍ په میدان کې پخپلو پښودریدلی شي.
همدغه سبب دی چې نن دهرملت پوه او پیاوړی واکدارن خپل ملت ته دغرورملي او اعتماد بنفس درس ورکوي او په دغه راز تلقیناتو یکې یو قوي زړه پیداکوي چې بعضې ور ځنې په خودۍ باندې تعبیر کوي او دملتو په لوړوالی او ارتقا کې زښت ډېرتاثیر اواغیزه لري او اجتماعي پوهان یې خورا ډېرستایي ځکه چې حقیقت تریوې اندازې زموږ داعتبار اونظر په واک دی او لوړوالی یا ټیټوالی هم زموږ په لیدو پورې اړه لري.
هو! همدغه انسان دی چې کله حقایق باطلوي او کله دخپل لاس په بتانو خپل ځان غولوي، همدغه انسان دی چې کله سومنات ماتوي او کله یې پخپله جوړوي، همدغه انسان دی چې کله ددین او شریعت له دایرې اوزي اوکله دعرف او عادت په لومه کې داسې نښلي چې هېڅکله ځان نشي خلاصولی.
هو! انسان کله دلاس غوټه په خوله خلاصوي او اسانه کارځانته ګرانوي. کله ډېر مشکل اوګران کارونه اسان شمېري او دخپل ګمان په مرسته یې په اسانه سرته رسوي، نوویلی شو چې دانسان خپل ګمان دده په حق کې منلی او صحیح حقیقت دی او که یوځل پخپل ګمان بدګمان شو نو بیاپه هېڅ ځای کې حقیقت نشي پیدا کولی او پخپل وجود هم نه قایلېږي.
نو څومره به ښه وي چې زموږ اوستاسې ګمانونه ښه وي.

زړه او سترګې

کله یوشی په سترګو کې ښه ښکاره شي او په زړه کې ځای ونیسي اوکله زړه یوشی سترګو ته ښه ښکاره کوي- دسترګوکارله ښایست سره دی او د زړه له مینې او محبت سره، کله مینه دښایست په اثرکې پیداشي اوکله دمینې په سبب سړي ته یوشی ښایسته اوګلالی ښکاري. بعضې خلک دي چې زړه یې په سترګو کې دی او بعضې په زړه کې سترګې لري، ډېرځله دسرسترګې غولېږي او لکه وړوکی هلک په یوه ښایسته مارخپل زړه بایلی لکه د هوامرغه شنه پټې ته راښکته کېږي او د څو دانو لپاره ځان په لومه کې نښلوي مګر دزړه سترګې په داسې شیانو نه غولېږي اوهرشي کې دنقص او مفاد ډېر واړه ذرات ویني، یوازې ظاهري ښکلیتوب او داسې ګلالیتوب نه خوښوي چې عاقبت او نتیجه یې ښه نه وي دغه دسرسترګې چې دلمر او سپوږمۍ په رڼاکې یوشی او بل شی ویني هرڅوک لري، مګر ډېر لږ خلک دي چې دزړه په سترګو څه شی لیدلی شي ځکه چې داسترګې د علم او عرفان رڼا غواړي او بې له دغې رڼاهېڅ نه ویني او ورباندې تورتم وي. کله کله سره د علم له رڼا هم داسترګې څه نه ویني ځکه چې بعضې داسې پردې وربانډې پرتې وي چې بې د هغو له پرېکولو هېڅ کارورځنې نه اخیستل کېږي، داپردې زیاتره د تقلید په سبب پیداشویدي. یا د اوهامو او خرافاتو ګرداو غبارپیداکړی وي چې علم یې هم علاج نشي کولی.
داسترګې دانسان هغه پټ استعداد دی چې په مختلفو نومونو لکه عقل، بصیرت، فکر اوداسې نور ورځنې تعبیر کېږي.
اوانسان ورباندې له نورو حیواناتو پېژندل کېږي، انسان باید اړومرو خپلې دغه سترګې وغړوي، اوکار ورځنې واخلي.
سترګې پټول چې دپښتنو په محاوره کې لوی عیب دی هغه دهمدغو سترګو پټول او حقیقت ته نه کتل دي. کوم ضعف یا عیب که په دغو سترګو کې وي هغه باید حتماً اصلاح شي ځکه چې ترهرڅه دمخه دغه علاج ضرور اولازم دی.

که داسترګي روغې نه وي دعلم رڼا هېڅ اوبې فايدې ده لکه چې يوه ړانده ته دلمر پلوشې هېڅ دي. څوک چې داسترګي نلري هغه لکه ښاپيرک دعلم له رڼا تښتي او ځان ورنه پټوي يالکه هغه بوټی چې دلمر رڼا ورباندې بده ګلېږي او په سيوري کې ښه وده کوي دی هم په تورتم اوتياره کې خوښ او خوشحاله وي.
چاچې دزړه له سترګو کار اخيستی او په همدغه نظرېې دنياته کتلی هغوئ ددنيا په صحنه کې ډېرشيان ليدلي اوهرڅه بې پخپله لمن کې راغونډ کړي دي ځکه چې د دې سترګو مخه هېڅ شی نشي نيولی او تر ډېرو لرې ځايو پورې رسېږي که انسان له دې سترګو کاروا خلي او داسترګي وروزي نو خپل وړاندې وروسته حا ل وما ل تريوې اندازې ويني اوخپل ښه او بد ترهغه حده چې دبشر لاس رسېږي سنجولی شي.
څوک چې داسترګي لري هغه له هغو شيانو چې موږ ته عادي معلومېږي ښه لوړمطالب معلومولی شي او ديوې منې له لويدلو ځنې دمځکې قوه جاذبه معلوموي، دداسې کسانو په نظرکې دونې يوه شنه پاڼه دمعرفت دفتر او کتاب وي چې ډېر حقايق پکې ويني اوښه نتايج ورځنې اخلي.

زه دې پېژنم

که ته سل ځله ځان راته په بل څير وښيې اوخپله جامه بدله کړي زه دې پېژنم اوپخپل زړه کې ستا حقيقت ته په ځير ځيرګورم. ستا خوښه چې ځان هرڅنګه ښکاره کوې او پخپل ظاهري وضعيت کې هرڅه تغير کوې مګرپدې پوه شه چې نه به دچا په ادارک او بصيرت پرده وغوړوې او نه به خپل حقيقت بدل کړې.
لکه چې يو مين خپله ليلیٰ په لوی ټولګي کې پېژني يا لکه يو حقيقت ليدونکی چې ريا کار زاهد ترسپين ځادر لاندې ويني چې داڅوک دی اوڅه کوي، همدغه شان ته هم هېڅکله نه پټېږې او زه دې پېژنم.
ته پخپله چالاکۍ خپل ځان بل راز ښکاره کوې او زه هم ستا په مخکې څه نه وايم مګر په زړه کې پوهېږم چې ته څوک يې؟ ته پدې پوه شه چه ښه لباس، ښه وينا، ښه شهرت، عزت او اعتبار همدارنګه يو هسک او جګ مقام ته ختل هېڅکله دسړي معنوي معيار نشي لوړولی که څه هم دځينو په نظرکې لوړ ښکاري، ته پدې پوه شه چې که خلک ستاله ظاهري حاله متاثر کېږي او تا بيموجبه ستايي داستاينه تاته هېڅ فايده نشي رسولی اونه ستا په حقيقت کې څه تغير او تحول پيښوي.

هو! که يې سل ځله څوک لعل لعل بولي — په ستايلو به لعل نشي کوتي لال

لکه چه يو غمجن سړی پخپله مصنوعي خوشحالۍ ځان نشي خوشحالوی همدغه شان ټول ظواهر د حقيقت په تبديل کې بې دخله اوبې تاثيره دي.
يوټيټ سړی که دغره سر او جګ ځای ته وخېژي هغه ته هرڅه ټيټ ښکاري مګردی هم ټيټ وي او په حقيقت کې هېڅ نه وي لوړ شوی.
نو دا راز لوړوالی بې له دېنه چې د سړي په نظرکې نورټيټ ښکاره کړي او غرورپيداکړي بله فايده نلري.
هو! دا راز لوړوالی سړی له نوروخلکو ځنې لرې کوي او لويوي يې نه!

حقیقت

لکه چې کله کله سړي ته خپله واهمه په توره شپه کې بعضې ډارونکي شان پیداکوي چې هغه یوازې دده په سترګوکې ځاي لري اوبل څوک یې نهویني، دښمنان او معاندین هم بعضې داسې عیبونه دسړي په شان کې ویني چې نورخلک یې نشي لیدلی او یوازې دهمدوئ تخیل پیداکړی وي،نولکه چې عشق او محبت زمونږ سترګې داسې ترې چې دخپل محبوب معائب له محاسنو ځنې نشوبیلولی، حسد او عناد هم زمونږ او د حقیقت ترمنځ حایل کېږي او لکه دجهل حجاب ډېر حقایق له مونږ ځنې پټوي یاېې په بل رنګ ښکاره کوي.

نونه هغه ستاینه حقیقت لري چې مجنون یې دلیلی دسپي کوي او نه هغه عیب چې دښمنان یې په سړي پسې ترې.

نو تر څو چې مونږ خپل ځان دعشق او محبت له پنجو او دعناد او حسد له منګلو خلاص نکړو ځنګه به حقیقت ته ورسېږو او په څه شان به دحقیقت په شاوخوا کې ازاد فکر وکړی شو؟

نو اورمرو به یا دعشق او محبت لامله د یوه شي په حق کې خوشبین یو اوښه ګمان به وربانديې کوو یا به دنفرت له کبله بدبین یو چې هېڅکله به محاسن نشولیدلی اوهرشي ته به دبد ګمانۍ په سترګه ګورو. په دغه دواړو حالوکې به مونږ ته خپل ګمان حقیقت ښکاري مګرله حقیقت نه به ډېر لرې یو.

زما په ګمان ځنې کسان ډېرزیات غولیدلي دي چې دخپلو عیبو په پلټنه کې خپل دښمنان په حقه ګڼي او داګمان یې کړی چې دښمن لکه ائینه دسړي عیب په رښتیاني صورت سړي ته ورښیي ځکه چې حسد او عناد اورمرو ددښمنانو ذوق او ذایقه دومره خرابوي چې انګبین ورته سکنجین ښکاره شي لکه چې شیدا وایي:

ګـلـه مـن یـم لـه حاسـده ښـه متـاع کانـدي کاسـده
انګبـیـن سـکنجبین کـا پـه مـزه یـې تریـوجبین کـا

نوکه مونږ خپل عیب ددښمن په ذوق پېژنو او د حاسدانو ذایقې ته اعتبار ورکوو، ودې شي چې خپل خواږه تروه وګڼو او ددې په ځای چې ځان اصلاح کړو له ښو ځنې بدوته واوړو، نوبیابه هم حقیقت ته نه یو رسیدلي او غلیدلي به یو.

هرکله که له دغو شیانو مجرد شو او دخپلو احساساتو او اعباراتو له دایرې بهر شو مګر پدې شرط چې دهمدغې بې اعتبارۍ په نړۍ کې پاتې نشو او لوړ مقام پیداکړو یعنې مایوس نه شو او لا په حقیقت پسې وګرزو ښایي چې هغه وخت موسترګې پخې وي او حقیقت ومومو.

نو زمونږ او دحقیقت ترمنځ ډېره لاره ده او هغه وخت وررسېږو چې دجهل له تورتمه و اوزو او د کورکورانه تقلید بوتان مات کړو اوله خپلو هغو نفسي کیفیاتو ځنې هم ځان خلاص کړو چه بعضې شیان مونږ ته ښایسته کوي یا یې بد راته ښکاره وي.اوبرسېره پدې دومره تجربه هم حاصله کړو چې رښتیانۍ او غولوونکی رڼا وپېژنو او پدې پوه شو چې داسمان دغه رانه ستوري یالمر اوسپوږمۍ ولیدونکي او پرېوتونکي دي او یو ه بله رڼا شته چې هغه دزړه په سترګو لیدل کېږي او داټول شیان دهماغې رڼا په اثرکې پیداشویدي، نو حقیقت لکه یوغمی ترلورو غرولاندې نه دی اونه لکه دحیات اوبه په تورتم کې ځای لري چې مونږ یې په هېڅ شان ونه لیدلی شو.

بلکه دحقیقت رڼا دومره ځلانده ده چې بعضې نورشیان هم ځلېدونکي ښکاره کوي او مونږ لکه چې دسپوږمۍ په شپه دسحر او سپوږمۍ رڼانشو بیلولی همدغه شان دحقیقت درڼا امتیاز هم نشوکولی که څه هم له هرې خواېې په مونږ احاطه کړې او مونږ یې په غیرکې نیولي یو نو مونږ هر وخت دحقیقت په رڼاکې یو او هر وخت له خپل فکراو بصیرت سر ه سم یوشی دحقیقت مثل او نظیر یاعین حقیقت ګڼو لکه یو مین چې کله دغره زرکه او کله دباغ سروه دخپلې معشوقې نظیر ګڼي او دهوسۍ سترګې دلیلیٰ سترګې بولي، او ډېر ځله لا خپله معشوقه هم په دغه راز نومونو ستایي

اوله حقیقته په لوی لاس ځان لرې کوي. انسان ته خدای دا استعداد ورکړی چې په حقیقت پسې د دهر له حلقې او دجامعې او محیط له غولي واوزي ترڅوچې حقیقت پیداکړي او یوه ملت ته دهدایت رڼا شي.

دمحبت رڼا

سړی چې دمحبت رانجه په سترګوپورې کړي هغه بیا هرشی په یوه ښه رڼاکې ویني او دهر شي ښه ډډه ګوري هو! دا راز خلک هېڅ شي ته دتنقید په سترګه نشي کتلی اونه د اعتراض او عیب لټولو افکار ورته پاتې کېږي.
څوک چې دمحبت تراغېږې لاندې راشي هغه لکه بلبل او بورا دګل په یوه پاڼه خوښ او خوشحا ل وي او ټول باغ په همدغه یوه پاڼه کې ویني، هغه هېڅکله د خزان تصور نشي کولی او نه ورته دنیا بې وفا معلومېږي. مینه او محبت هروخت سړي ته د خوشبینې الهام کوي او ښه ښه ګمانونه ورته پیداکوي، محبت سړی ړوند او ګنګ کړي چې په سترګو عیب لیدلی اوپه خوله یې ویلی نشي، ځکه چې دهغه زړه لکه یوه پاکه مرغۍ په یوه داسې فضاکې طیران کوي چې هلته دبدګمانۍ ګرد او غبار هېڅ نه لیدل کېږي، دمحبت خاوندان هېڅکله لکه منطقیان د چا د دلایلو منطقي ضعف ته نه ملتفت کېږي او نه دچا وینا ورته دسیاست او منافقت له مخې معلومېږي.
هغه هره خبره رښتیا او صدق ګڼي اوپه هېڅاکې دغدر، خیانت او فریب علامې نشي لیدلی، مینه ناک خلک هېڅکله لکه فلاسفه دعیب او نقصان ذرات په کائناتو کې نه ویني، لکه هغوئ چې دمحبت اوعشق نازک او خوندور کیفیتونه لکه یومین او عاشق نشي حس کولی اوعشق ته مرض یا جنون وایي.
دمحبت لرونکی لکه یو صوفي دمینې په رڼاکې حقیقت ته رسیدلی وي او نورخلک د خپلواو هامو او ګمانو نو په ګرد او غبار کې ورک وي.
که موږ له چاسره مینه او محبت لرو هرومرو به دهغه په حق کې خوشبین یو او لکه پتنګ چې هېڅکله دشمعې حرارت اوسوزیده نشي حس کولی، موږ به هم دخپل محبوب په شاو خواکې هېڅ عیب نشولیدلی مګرڅوک چې دخپلو دوستانو په حا ل کې لکه یو مفتش داسې غوراو تعمق کوي او دهغوئ دملامتۍ لپاره قراین لټوي هغه که څه هم کله کله حقیقت ته رسېږي ډېرځله به پخپل اجتهاد کې سهوه کېږي او ددې لامله چې په سلو کې یو ځل حقیقت ته رسیدلی دی هروخت به خپل فکر صحیح او صایب ګڼي.

شعر او ادب

چپه چپې او قراره قراري ده، د سپوږمۍ په سپینه رڼا د مځکې مخ ښایسته اوروښانه دی. هېڅ طرف زوږ او زوګ نشته او دشپې اوله شومه ده. یو ژور لښتی چې په شنه ګیاه پټ او پوښلی دی له اوبونه ډک اوغلی روان دی سړی چې داوضعیت ګوري ګمان کوي چې دا اوبه بې شعوره نه دي چې په عزم او اراده کوم طرف ته ځي.
زه هم په همدغه ګمان ورپسې روان شوم اوتلم، څه شیبه وروسته ګورم چې په یوه شنه باغ کې ګرزم او قدم وهم، پدې باغ کې هر راز بوټي ولاړ دي او دا او به چې له ډېرې مودې را ایسې دې باغ ته راغلې دي د دې باغ په شنو پاڼو، خوږو میوو، ښایسته ګلانو کې بې حلول کړی داشین ښ او تازه چمن بې دانسانانو او د هوا د مرغانو د پاره سمسور کړی دی.

دا اوبه کله دتاک په رګوکې ننوتلی او ډېر خلک یې پخپل خوند مست کړی او دډېرو نشه یې دبنګوپه پاڼو زیاته کړیده په یوه بوټي کې یې ځان لکه عسل خوږ کړی او په بل کې یې د سرکې تریوالی پیداکړی دی.
دا اوبه برسیره پدې چې ددې میوو او ګلانو دوجود سبب ګرزیدلی دی په عمران او ابادۍ کې یې هم زیاته برخه اخیستی، ددې باغ دیوا ل او ګرد چاپیر سرایونه یې سرته رسولي دي، دې او بو یوازې دمځکې په منځ تردد نه دی کړی، کله یې چې په زړه کې د همدردی حرارت پیداشوی د او قیانوس له دریابه راجګې شوي او په وچو میرو یې درحمت ځاځکي ورولي دي، اوکله د ګل له پاڼو هواته هسکې شوې دي.
همدغه اوبه دی(دنوعیت په لحاظ) چې کله ږلۍ ورځنې جوړه شوېده او کله شبنم شویدی، همدغه او به دي چې د ډېروخلکو تنده یې ماته کړې او له مرګه یې نجات ورکړی دی او کله یې لوی لوی فرعونان غرق کړیدي.
هو! پدې او بوکې هر راز صلاحیت شته چې کله په تیغ کې ځای نیسي او د تورې آب په ځای کوي او کله دګل په پاڼو (ښایسته جامه) کې ننوزي دحسن او جما ل مظاهره کوي، ځینې وخت لا دصدف زړه کې ځان تربیه کړی او دجوهري په دکان کې دتجارت بازار تودوي، ښه فکر وکړئ! په دنیاکې بل شی هم شته چې داټول کارونه ورځنی واخیستل شي؟ هو! شعر او ادب.

شاعر او عالم

دوه شیه دي چې یوه ته شعر اوبل ته حکمت یا علم وایي، یوپه عقلي استدلال او منطقي قیاس دحق او حقیقت اثبات کوي، بل په تخیلي دلایلو اوسحري کیف سړی حقیقت ته رسوي، شعر دعشق او مینې رڼا په زړونو کې پیداکوي او علم وحکمت دعقل په نور ذهنونه روښانه کوي، دا دوه شیه که څه هم دخپل تعریف په لحاظ سره بیل او جلادي، مګر لکه اوبه او هوا کله کله یو په بل باندې بدلیږي او دا دواړه زموږ دحیات لپاره ضرور دي.
نوکیدی شي چې شعر حکمت او حکمت شعرشي، لکه چې زموږ اسماني کتاب هم له ځینو اشعارو په حکمت سره تعبیر کړي او په همدغه سبب زموږ ډېر مشا هیر هم د شعرا په تذکره کې راغلي او هم دعلم او عرفان بیرغ جګوونکي دي، نوهغه څه چې د شاعر له خولې اوریدل کیږي هغه هم حق او حکمت وي مګر دزړه له سوزه سره لکه چې علامه اقبا ل وایي:

حــق اګرســوزی نــدارد حکمــت اســـت   شــعر میګــردد چوســـوزازدل ګرفـــت

نودا باید ومنوچې شعر او حکمت کله لکه دسپوږمۍ اوسحر رڼا چې په یوه افق کې جمع کیږي دا دواړه هم په یوه ذهن او دماغ کې یوځای کیږي چې یو بیان هم شعر اوهم حکمت ګڼل کیږي او یوسړی هم شاعر او هم عالم یا حکیم کیدی شي. مګر له دې خبرې هم باید سترګې پټې نکړو چې شعري تعبیر اوعلمي تعبیر ډېر فرق سره لري، علمي تعبیرله هرې خواپه حق او حقیقت احاطه کړې وي او دقیق نکات هم ورځینې نه وي پاتې، مګر شعري تعبیر اوقافیې په محدوده دایره کې حقیقت ته یو اشارت کړې وي خو دا اشارت لکه د معشوقو سترګک دومره پرکیف او جذاب وي چې له یو ه علمي کنفرانس ځنې عمیق او بادوامه تاثیر لري.

علم او حکمت دحقیقت له مخه ټول لباسونه لرې کوي او پخپله تشریح او تجزیه دیوې موضوع عروق اوشرائین اوټول فقرات ښکاره کوي مګر شعرېې پس له تزئین او ارایش ځنې په یوه ښه لباس کې نیم پټ او نیم لوڅ ظاهروي چې هر څوک ورباندې زړه بایلي او پرې مین شي. که مونږ د شاعر خاص لفظ د ادب په عام لفظ بدل کړو نو ادبي تعبیر هم لکه شعري تعبیر داسې وي چې په یوه فلسفي اوعلمي تحقیق نه وي بنا، بلکې کله کله په علمي لحاظ غلط هم بلل کېږي.

څومره دمخه ماپه مصري مجلاتو کې یوه جمله د اقتراح په ډول ولیده چې د ښوښو لیکوالو توجه یې ځانته جلب کړې وه او سره له دې چې هر یوه په علمي لحاظ غلطه ګڼلې وه، ښه څه یې پکې لیکلي و. جمله داوه:

عمل څه کوي او موږ کومې خواته بیایي دسعادت لورته اوکه هلاکت ته؟ په دې عبارت کې علم لکه یو قاید داسې ښودل شوی چې موږېې خوزولی یو او چېرته موبیا یي او دا څرګنده ده چې علم دا اقتدار نلري بلکې دیوه موټر یابیړی مثال لري چې موږ ورباندې خپل ځان یوځای ته رسوو مګر دا جمله سره له دغه علمي نقصانه پخپله ادبي جاذبه لیکوال مجبوروې چې په دغه موضوع کې څه ولیکي او هر سړی دې خبرې ته ملتفت کړي چه نن د دنیا متمدن او علم لرونکي قومونه له خپل علم او تخنیکي معلوماتو څخه د خپل استهلاک اوبربادۍ په لاره کې کاراخلي.

نوویلی شو چې اکثره شعري او ادبي تعبیرونه همدغه شان جاذبیت لري او یوې مهمې موضوع ته دخلکو مخه راګرزوي مګر علمي تدقیق پکې نه وي شوی.

هرکله چې موږ تریوې اندازې دشعر او حکمت یاعلم په ټکو لږه رڼا وغورزوله او داخبره مو هم لږه څرګنده کړه چې شعر او حکمت څومره بیلوالی او څومره نږدېوالی لري نو اوس راځو د هغې ورځې بحث ته چې دڅوکسوپو هانو په مجلس کې دشاعر اوعالم په شاوخوا کیده، په هغه ورځ یوعالم چې شعري برخه یې هېڅ نه درلوده شاعرته په همدومره اهمیت قایلیده چې دلږ ساعت لپاره یومجلس تودولی شي چې څوکسه یې خواته یوه شیبه راټول شي اوبس.

ده ویل چې شاعر یو بې ثباته شخص دی چې په یوه اساس باندې نه وي روان او هرساعت یې فکر او حال بدلېږي مګرعالم لکه یوغر په هروخت اوهر حال کې ثبات او استقامت لري اودیوه فکر خاوند وي.

لنډه یې داچې ده عالم ته داحق ورکاوه چې دیوه قوم مقتداشي او دسعادت لورته یې بوزي مګر شاعرته په دغه مقام نه وقایل له ده ځنې که څه هم چاپوښتنه ونکړه چې دی څه دلایل لري مګر ښایي چې دده دلیل به همداو چې دشعر اساس تخیل دی اوهغه یو اساسی شی نه دی هر ساعت بدلېږي اوبیل رنګ پیداکوي او دعلم اساس هغه یقیني مقدمات او دلایل دي چې عقل یې تزکیه او تصدیق کوي او هره شیبه نه بدلېږي دده دغه وینا دمجلس اکثرو خلکو په ښه وایي اوحق وایي باندې تلقي کړه مګر زموږ د مجلس یو ښاغلی ملګری له شعر او شاعر ځنې تر یوه حده مدافعه وکړه او یوه بل مشرسړی د فیصلې په ډول وویل چې شعر یو قالب دی ښه اوبد، صحیح او غلط هرڅه پکې اچول کېږي نو ښه اوبد یې بد دي. مګر هغه چا چې شعر او شاعر ته په کمه سترګه کتل هغه وویل:

هو! شعریو نیمګړی قالب دی چې حقیقت پکې پوره نه راوړل کېږي. د دې خبرې ځواب خو موږ مخکې ورکړ چې شعریو حقیقت پوره نشي راوړلی مګرداسې جذاب اشارت ورکوي چې تاثیر یې له عام بیان او تعبیر ځینې، ډېر زیات او بادوامه وي نو اوس به راشو دې خبرې ته چې ایا دغه فیصله موږ منلی شوکه نه؟

له دې فیصلې ځنې خومعلومېږي چې شعر دیوه ظرف حیثیت لري چې دارو او ز هر دواړه پکې اچول کېږي او پخپله هېڅ شی نه دی که دفیصله کوونکي غرض همدغه وي موږ هېڅکله دانشو منلی چې شعرلکه یولوښی وګڼو او نور اهمیت ورنکړو ځکه چې شعر پخپله دوا ده چې دوایي خاصیت او تاثیرپکې حلول کړی او یوله بله د هیولی او صورت نسبت لري او که کله کله له شعر ځنې یوضرر ولیدل شي نو دا راز مخالف تاثیر په هره دواکې کله کله دبعضې موجباتو په سبب لیدل کېږي او علم هم ځینې وختونه دفکري او اجتهادي سهوو په سبب ضرر رسوي نو موږ پدې ځای کې هم فیصله کوونکی خپلې فیصلې ته ملتف کوو او هم هغه چا ته چې شعر او شاعر ته په ښه سترګه نه ګوري، وایو چې که دی ټول شاعران په نظرکې ونیسي او یو شاعر دتمامو شاعرانو نمونه ونه ګڼي دی به د فیلسوفانو او متصرفینو د

عالمانو او حکیمانو په ډله کې ښه ښه شاعران پیداکړي ا و دا به ورته معلومه شي چې شاعر هرومرو دغسې بې ثبات اوبې استقامته نه وي لکه ده چې تصور کړی دی، شاعر هم لکه یو ډېر لوی سړی یوداسې استقامت لري چې نه بې دزمانې بهارله چتې باسي او نه بې خزان سر راټیټولی شي لکه چې رحمان بابا وايي:

لکـه ونـه مسـقتیم پخپـل مکـان یـم کـه خـزان رابنـدې راشـي کـه بهـار

په شاعرانو کې هم لوی لوی خلک اولکه خوشحا ل خان خټک دټینګ عزم خاوندان پیدا کېږي چې نه ددښمنانو لښکرې او نه دحاسدانو خبرې دده په قوي اوغښ زړه کې څه ویره اوحرکت پیداکولی شي لکه چې پخپله وايي:

دعـــالم ډېـــرې خبـــرې ددنیـــا تـــورې لښـــکرې

زړه مـــې نـــه ښـــوري لـــه ځایـــه غرخوهســـې وي کـــه نـــه

که شاعران یوازې دتخیل خاوندان وای او نور اساسی افکارو بې په ذهن کې ځای نه نیولی هېڅکله به لکه اقبا ل دیوه نصب العین او مستقیم فکر خاوند سړی په شاعرانوکې نه پیداکیده اولکه حکیم سنایي او عطار، سعدي او رومي غوندې اشخاص به د شاعرانو په ډولګي کې نه ښکاره کیدل اونه به لکه بوعلي دعمیقو افکارو خاوند دشعرویلو اقتدار درلود، شاعر هم انسان دی او انسان ته خدای هر راز استعداد ورکړی، که شاعرله نورو خلکو ځنې زیاته برخه نه وي اخیستی نونیمګړی خوبه نه وی پاتې شوی.

دتورې رڼا

د زمانې امیل چې شپې او ورځې بې لکه د زنځیرکړی یوله بله ترلي دي او دشپو او ورځو، میاشتو او کلونو، قرنو او پیړیو په حساب لوېږې او وړې حلقې لري سړی پکې عجیب و غریب واقعات او مختلفې صحنې ویني. نن چې موږ داستقلال په نامه یوداسې ورځ لروچې شپه بې هم له نورو ورځونه روښانه ده او ددې ورځې په لمن کې موږ د خپلواکۍ او ازادۍ شرف او وقار موندلی او هرشیبه بې زموږ په نظرکې ډېرقدر او قیمت لري، دا ورځ موږ ته یوه داسې شپه هم رایادوي چې له ډېرې تیارې سترګه په سترګه نه ښکاریده او بیخې تور تم و. داتورتم دسحر او طلسم یوه داسې تیاره وه چې مونږ بې په غتو سترګو ویده کړي وو او خلکو به راباندې لوېې کولې، پدې تیاره کې به ددې غرو رغو په هغو زمریانو د استعمار لاس راښکول کیده چې پخوابه بې خلک له تش صورت وېرېدل او چابه ورته په زغرد ه نشو کتلی. دې تیارې دپښتو نخوا د آسمان لمنې په تورو وریځو لړلې وې او داسې معلومیده لکه چې پښتانه پاس په اسمان کې یوستوری نه لري. په دغه شپه دبد بختۍ یو ه داسې سیلۍ را الوتې وه چې زمونږ ټولې ډیوې بې وژلې وې او په هېڅ ځای کې دامیدرڼا نه ځلیده. زمونږ زړونه لکه ساړه نغري له حرارته تش او خالي و اود ملیت په کالبوت کې مو د حیات او ژوند ګرمي بیخې لړه وه، پدې وخت کې ناڅاپه زموږ په مخکې یوه داسې رڼا وبرېښېده چې زمونږ حا ل او استقبا ل بې روڼ او روښانه کړ او زمونږ توره شپه بې په سحر بدله کړه.

دا رڼا زموږ دهغې توري برق اوبرښنا وه چې هروخت وربانديې پښتنو خپله مخه رڼا کړیده او خپلې بدبختۍ تورې تیارې یې پرې ورکې کړیدي.
په دې رڼا کې دومره تودوالی او حرارت و چې زمونږ په ګوګل کې یې سره وینه توده کړه او ډېر ژر یې زموږ په حا ل او استقبا ل کې تغیر او تحول پیښ کړ.
په دې رڼاکې موږ دحیات هغه اوبه دتورې په خوله کې پیداکړې چې سکندر په تورتم کې لټولې.کله چې موږ له دغې تیارې رڼا ته راووتو او د پښتو نخوا دغرویه څوکو باندې د سعادت وړانګې اوپلوشې وځرکېدې زموږ په زړوکې دحیات مینه، دوطن محبت، د ملیت احساس، دعلم اوترقۍ شوق او د ژوندانه ټول صفات او خوهشات پیداشوه، د وطن ښایسته غرونو او شنو ناوونو، ډکو سیندونو او ګڼو ځنګلو زموږ په زره کې وطني عشق پیداکړ، موږ په همدغه رڼاکې خپل ځان وپیژانده اوپه ځان مو ویسا پیداشوه چې ملي غرور او افتخار هم ورسره تړلی دی.
مونږ په دې وپوهیدو چې ددنیا طوفانونه هېڅکله مونږ دنړۍ له مخې نشي ورکولی او نه دغه راز لړې او تورې وریځې زموږ دسعادت درڼا مخه نیولی شي.
هو! موږ حق لروچې پخپل قوي او متین موجودیت ونازېږو او وواېو چې موږ هغه خس او خاشاک نه یو چې د حوادثو سیلۍ مو تیت په ترک کړي ځکه چې موږ پخپله پښتو او پښتونواله دهر راز مشکلاتو مقابله کولی شو، او د پښتنو په اصطلاح اسمان ته تېره غورزوو او سرورته نیسو.
موږ هغه ښاغلي پښتانه یو چې ځان راته ډېرلوی او سترښکاري او دخپلې سیمې درنښت خپل ملې افتخار، دپښتونولۍ ننګ او ناموس دتیرو پښتنو ښه نوم په داسې ډول ساتو لکه چې یو ډېر پاک او له مینې ډك مین دخپل مقدس عشق احترام او حرمت ساتي.
موږ ته دخپل پلارنیکه توره محبوبه ښکاري او همیشه یې لوړوالی او ځلیده غواړو، تر څو چې له خړ اسمانه تندر او زلۍ اوري اوانسان دخپل اوپردی تمیز کولی شي د پښتون توره به لکه یدبیضاپه دنیاکې ځلېږي اوټول پښتانه به دتورې په رڼاکې ژوندکوي.
موږ خپل ځان او خپله خپلواکی، خپل پښتني موجودیت اورمرو ساتو او له سروماله وربانديې تېرېږو، مګربايد په دې پوه شو چې موږ داپه څه شان ساتلی شو؟ ددې پوښتنې په ځواب کې څه شی چې زما په نظرکې ډېر مهم معلومېږي هغه زموږملي تربیه پښتني خویونه او پښتونواله ده ترڅو چې موږ پښتانه یو او پښتونولي لرو زموږ د خپلواکۍ اولوړتیا جنډه به اورمرو پورته وي اوپه ازاده هواکې به دازادۍ په وړمه رپېږي، هو! دا رښتیا اوکټ مټ حقیقت دی ترڅوچې دیوه قام په نفسي کیفیت او حا ل کې تغیر پیښ نشي د هغوئ په حا ل کې خدای هم تغیر نه پښوي، ترڅو څوک پخپله ځان خاه ته ونه غورزوي لوی ځښتن یې دذلت او انحطاط په کندو کپروکې نه اچوي زموږ ملي اوپښتني روح په دومره لوړه او هسکه فضاکې ګرزي چې که موږ یې پخپله رانښکته نکړو دهېچا دلیندې غشی نه ور رسېږي اونه دچاله تاثیرلاندې راځي. وروسته تردې چې زه دځان په ساتلو کې پښتني اخلاقوته په اوله درجه اهمیت قایلېږم نو بیا علم اودنن ورځې مختلف فنون، ثروت اوبډایي او ځینې نورشیان هم ضروري ګڼم، که موږ علم او بصیرت نلرو خلک موږه سحر اوچل ترخپلې اغیزې لاندې راولي او لوبې راباندې کوي، که موږ شته او ثروت نلرو زما نه مو وړی کوي او د نورو دام ودانې ته موراټیټوي، که موږ فن او تخنیک نلرو پخپل لاس ځان اورته غورزو او له ځان سره دښمني کوو، نن خلک دحربي فنونو په قوت داسمان له وریځو اولړو کاراخلي اوپخپلو دښمانو باندې تندراوږلۍ وروي، نن خلک دصنعت اوحکمت په مرسته هغه هوا چې دحیات مهم عنصردی دمرګ اله ګرزوي او ددښمن په حق کې ورځنې د زهروکار اخلي. که څوک غواړي چې په دې عصر کې خپل ځان اوخپله خپلواکي وساتي هغه باید دومره کامل انسان وي چې خپل هرڅه یې پخپل لاس کې وي او د خپل هر مرض علاج وکړی شي، پدې وخت کې که نور هېڅ نه وي

خلک دیوه قام دلاندې کولولپاره بعضې داسې مکروبونه دهغوئ په وجود کې انجکش کوي چې ډېر ژر بې ملي وینه فاسدوي او روح بې وژني. نوبرسیره په نورو خبرو نن د ازادۍ ساتلو لپاره ډاکټري هم لازمه ده.

نن ځینې کسان دنورو داسارت لپاره خپل ځانونه ښایسته کوي او پخپل ښکلیتوب ور ځنې زړه وړي نوسړی باید هېڅکله لکه بلبل دچاپه ښایسته ګلانو زړه بای نلي او په پردي باغ کې اسیر نشي بلکه خپل ځان، خپل ملیت، خپل دودونه خپله ناسته ولاړه له هرچا ځنې ښه وګڼي اوخود ي ولري. ترڅو چې يوملت خپلې ټولې نیمګړتیاوې پوره نکړي او خپل ځان د بل له احتیا جه ونه ژغوري هغه په دنیاکې پوره اوحقیقي ژوندون نشي کولی اوپه هرراز چې وي د نورو ترتاثیر لاندې راځي.

سړی باید دې ټکي ته ښه متوجه شي چې انسان چې هرڅومره مدني شوی او مدنیت ته ورنزدې شوی دی هماغومره بې ډار او ویره ورکه شوې او نور ژوندي او زیروح شیا ن بې خپل لاس لاندې کړ ي دي او له خپلې اغیزې لاندې بې راوستلي یعنې انسان دمدنیت په مرسته په وحشت باندې غالب شوی اوقوت بې موندلی لکه چې اوس هم ددنیا متمدن قومونه په وحشیانو اونیم وحشیانو باندې حکومت او حکمراني کوي نو که څوک غواړي چې دنن ورځې د مدني اقوامو ترتاثیر لاندې رانشي باید ارومرو په مدني سیرکې ځان ورسره برابر کړي او تمدن ته په سپکه سترګه ونه ګوري.

په دنیا کې صلح یوطبعي قانون دی او لوی څښتن هم مونږ پوه کړي یو چې دا مځکه د صالحانو میراث دی او صالحان به ورباندې تسلط لري، دلته غرض هغه صلاحیت دی چې دمځکې دمخ حکمراني پرې کیږي چې داصلاحیت داسلام په ابتداکې په عربو کې پیدا شوی او زموږ پښتنو په ملیت اوپښتنولۍ کې اغږل شوی دی.

موږ باید داصلاحیت هېڅکله له لاسه ونه باسو،او ورباندې ټینګ اوسو، ددې صلاحیت لمړی نښه داده چې موږ په حق او حقیقت ټینګ ولاړیو او ملګرتیابه بې کوو، هېڅکله به مو زړه ته خوف او ویره لارنلري او دضرورت په وخت کې به وینې تویول راته هېڅ ښکاري اوله مرګه به نه ویریږو، بلکه دخپلې اسلامي او ملي لوړتیا دساتلو دپاره مرګ،ابدې ژوندون اوخپل سعات بولو او ددنیا د هر راز سختیو اومشکلاتو په مقابل کې به لکه دخپل وطن لوړاوهسک غرونه په هرمیدان سر لوړی ولاړیو، عزم او اقدام به مو ډېر ټینګ اوکلک وي.

ایثار اوقرباني به ډېرلوی افتخار ګڼو، اتفاق او اتحاد به مو هېڅ شی نشي خرابولی، پخپل مینځکې به یوله بله مینه او محبت، پیرزوینه او رواداري لرو او دخپل مقدس دین اوګران وطن د دښمنانو په مقابل کې به دسختو زړو خاوند یو، دلوی څښتن په ضعیفو مخلوقاتو باندې به زړه سوی لرو، عدل او انصاف به را ته له هر شي ښه ښکاري، د بې ننګۍ ژوندون به په هېڅ شان نه قبلوو او دخپل مقدس اوپاک مقصد لپاره به له سراو ماله تیرېږو، خپل ځان او اولاد به د خدای درضا لپاره قربانوو اوبې له خدایه به بل هېچاته سرنه ټیټوو، دا ځکه چې دخدای له بنډګي سره بله بندګي نه کیږي او نه خدای پاک په دې باندې راضي کیږي چې دده بنده دبل چابندګي وکړي.

هو! مومن اومسلمان باید ارومرو حر او ازاد وي اوپښتون باید تل ازاد اومستقل وي نو تل دې وي زموږ ازادي اوخپلواکي ا وهمیشه دې وي پښتواوپښتنواله.

خوږ ژوند

غر په غره نه ورځي. اوسږی په سږي ورځي - دهمدغه تګ له کبله چې وګړي يې يو له بله لري، سږي ته دنورو ژوندون څه ناڅه څرګندېږي او راز راز وګړيويني.

يوه ورځ زه يوداسې سږي کره ييښ شوم چې پوله اوپټی يې هېڅ نه درلوده او په کورکې يې دمږک لکۍ هم نه سپيره کيده.

ده خپلې شپې او ورځې په لو او لور تېرولې او دکاله ټول خرخوږی يې دومره نه و چې ديوه بډای اوشته من سږي دغاړې کالي شي.

پدې کاله کې يې له سپوږمۍ بله ډيوه نه وه او نه چا يې له خپل لاس او مړونده بلې سرويږدۍ درلوده.

دې سږي په دغه ورځ برسيره پدې چې خپل زوی(کټوری) ته يوه سدرۍ او يوه سره خولۍ راوړې وه کورته يې هم څه غوښه اخيستې وه کټوري چې وروسته له ډېرو وختونو نوې نزۍ خولۍ مونډلې او نوې سدرې يې اغوستې ده له هلکانو سره په کوڅوکې منډې وهي کله چې کاله ته راشي او دغوښو کټو په نغري باندې ووينې په منډه بيرته ځي او په نورو هلکانو زيری کوي چې موږ نن غوښه پخه کړيده.

هغوئ که څه هم په دغه ورځ لا څه ډېرې ورځې يې غوښه په سترګو نه ده ليدلې، خودپښتنو زامن دي دا ورته ښه نه ښکاري چې ددوئ له کاله نه په بل کورکې ښه څه پاخه شوي وي اونه دا زغملی شي چې دوئ دې له چانه ښکته اوټيت وي.

نو هر يوه به چا يو څه اوچابل څه ښودل اوخپل نکولی به يې ستايه، چابه ويلې چې موږ لږمون پوخ کړی و چابه ويلې چې موږ نن چرګ باندې کړيدی داخبرې دوئ پداسې خوند کولې لکه چې لګياوي او خوري يې، نه خدايږوپه خوړلوکې يې دومره خوند نشته لکه دوئ يې چې له نوم اخستلو خوند اخلي.

يوازې کټوری له هلکانو سره داخوږې خبرې نه کوي موږيې هم له ښځو سره ناسته ده اووايي: لاړه شم چې دغوښو کټو مې ونه سوزي. غوښه خو نه سوزي، ځکه چې کټو ترخولې له اوبو ډکه ده هغه ترسبا هم نه وچېږي خودا غواړي چې نورې ښځې خبرې کړي، دکټوري پلارچې خپل ګلالی ځوی په ښو کاليوکې ويني، من من غوښې اخلي او په کاليوکې نه ځايېږي خوله بلې خواچې دخپلې ښځې زاړه ټيکری او شکيدلي کميس ته ګوري سوراو تور ټول يې په زړه کې ګرزې خو چې هرڅومره خپلې سترګې يوه خوا بله خوا غړوي داسې څوک نه وينې چې دده زړه پرې ورشي اوڅه پورترې وغواړي.

سره لدې چې پدې کاله کې هېڅ نه و خو خوښي او د ژوندانه خوند پکې زښت ډېر و اوله بډايانو ځنې ددوئ ژوند ډېر خوږ و ځکه چې دشتمنو اوبډايانو زړونه تل هغه څه غواړي چې هېڅکله يې لاس نه ورسېږي.

هو! ددوئ خوښي او زړه ښه والی دومره وړيا نه وي چې په دومره وړو وړو خبرولاس ته راشي، ددوئ سترګې په ټوله نړی هم نه مړېږي دلويو اوشتمنوکورو لاڅه چې وړوته هم ډېر خوندور څيزونه بيخونده شوي وي او وريښمينې ټوټې ورته لکه بيستې داسې ښکاري، ددوئ نرۍ وريجې که هرڅومره غوړې او غوښې پکې ډېرې وي د نورو سوړسک او شنو سبو يا شړومبوته په خوند کې نه رسېږي، نه پوهېږم چې داولې؟ نوښه ده که ښه څيزونه دنوروپه مخکې ايښي وي خوند خو ددوئ په برخه رسيدلی دی او خوښي هم ددوئ په کاله کې ده.

نه يوازې دا نه، روغتيا اوجوړوالۍ هم دوئ ته ورکړشوی دی، دوئ هېڅکله لکه بډايان په لواړو وريجو اوکلکو غوښو نه نس خوږي کېږي او نه هغومره ژرژر ناروغتيا ورته پېښېږي، دوئ يې تروو څيزونو، ښايسته ډېره ډوډۍ خوړلی شي

اوکه نورڅه نه وي دغرو پرګي، نانګه اومونانۍ، شنې او داسې نور......هم خوړلی شي ځکه چې دوئ لادپستو اوخوندورو ښیزونو خوند نه دی لیدلي.
نه نه لیدلي بې دي خو په همدغو ځینې ونوکې لکه چې رحمان بابا وایي:

پتنګانو لره خدا ی په اورکې ورکړ   هغه عیش چې بې بلبلې په ګلزار کا
خرقه پوشوپه خرقه کې دي مونـدلي   هغه حظ چې په دنیاکې دنیا دار کا

پای

Bala Dewa

www.ulfat.de